ISSN: 2632-1734
CUDES
JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Edebî Metin Çevirisinde Yapay Zekâ Destekli Çeviri Araçlarının Sınırları: Masal Tekerlemeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Hata Analizi

Ayşe UYANIK[1]

MAKALE BİLGİSİ:

Beyan (Tez/ Bildiri):

Telif Hakkı & Lisans:
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Benzerlik Raporu: Alındı

Makale Türü: Araştırma makalesi

Makale Kayıt Tarihi: 11.09.2026

Onay Tarihi: 28.09.2026

Atıf: Uyanık, A. (2026). Edebî Metin Çevirisinde Yapay Zekâ Destekli Çeviri Araçlarının Sınırları: Masal Tekerlemeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Hata Analizi. *Journal of Current Debates in Social Sciences,* 9(2), 42-57.

DOI: 10.29228/cudes.96587

Özet

Bu çalışma, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının edebî metin çevirisindeki sınırlarını masal tekerlemeleri üzerinden incelemektedir. Kloepfer'in yaratıcı yeniden kurma yaklaşımı ile Levy'nin kavrama, yorumlama ve sanatsal aktarma anlayışı temel alınmıştır. Pertev Naili Boratav'ın Zaman Zaman İçinde adlı eserinden seçilen dört tekerleme; Adelheid Uzunoğlu-Ocherbauer'in Almanca insan çevirileri ile Google Translate, DeepL ve ChatGPT çıktıları üzerinden anlam, işlev, biçim/ritim/uyak ve estetik etki bakımından karşılaştırılmıştır. Bulgular, Google Translate ve DeepL'in anlam aktarımında kısmen başarılı olsa da ritim, uyak, tekrar ve sözlü anlatı etkisini büyük ölçüde koruyamadığını göstermektedir. ChatGPT daha yaratıcı biçimsel sonuçlar üretmekle birlikte anlam kaymaları ve eklemeler yapabilmektedir. Sonuç olarak insan çevirmenin yorumlayıcı ve yaratıcı rolü hâlen belirleyicidir.

Anahtar Kelimeler: Edebî çeviri, yapay zekâ destekli çeviri, masal tekerlemeleri, Kloepfer, Levy, hata analizi.

The Limits of Artificial Intelligence-Supported Translation Tools in Literary Text Translation: A Comparative Error Analysis Through Fairy Tale Formulaic Expressions

Abstract

This study examines the limitations of AI-supported translation tools through fairy tale formulaic expressions. The framework combines Kloepfer's view of literary translation as creative reconstruction with Levy's emphasis on comprehension, interpretation, and artistic reformulation. Four expressions from Pertev Naili Boratav's Zaman Zaman İçinde are compared with Adelheid Uzunoğlu-Ocherbauer's German human translations and with Google Translate, DeepL, and ChatGPT outputs. The translations are evaluated in terms of meaning, function, form/rhythm/rhyme, and aesthetic effect. Google Translate and DeepL partly preserve meaning but largely lose rhythm, rhyme, repetition, and oral narrative effect. ChatGPT produces more creative formal results, yet may introduce semantic shifts and additions. The findings confirm the continuing importance of the human translator's interpretive and creative role.

Keywords: Literary translation, AI-assisted translation, fairy tale formulaic expressions, Kloepfer, Levy, error analysis.

[1]Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-4531-6589, ayseuyanik@selcuk.edu.tr.

1. GİRİŞ

Yapay zekânın ortaya çıkışı, Fredkin'e göre evrenin oluşumu ve yaşamın başlangıcından sonra tarihteki en büyük olay olarak gösterilmektedir (Topçuoğlu, 2001: 38). Günlük yaşamı, çalışma hayatını ve eğitim dünyasını yeni bir boyuta taşıyan yapay zekâ, çeviri alanını da önemli ölçüde etkilemiştir. Günümüzde yapay zekâ destekli çeviri araçları aracılığıyla herhangi bir dilde oluşturulmuş bir metin, istenen başka bir dile çok kısa sürede çevrilebilmektedir. Ancak bu hız ve erişilebilirlik, her metin türünde aynı düzeyde çeviri başarısı anlamına gelmemektedir. Özellikle açık, doğrudan ve bilgi odaklı metinlerde daha işlevsel sonuçlar elde edilebilmekteyken, edebî metinlerdeki çok anlamlılık, üslup, kültürel çağrışımlar ve estetik dil nedeniyle çeviri kalitesi tartışmalı hâle gelmektedir. Bilgilendirici metinler, "anlam karmaşasına ve yoruma sebebiyet vermeyecek bir dille" yazılır ve temel olarak bilgi verme, açıklama ve öğretme amacı taşır (Araboğa ve Yazar, 2023: 7). Edebî metinlerde ise dil aracılığıyla duygu, düşünce, hayal gücü ve estetik etki aktarılır. Söz sanatları, çok anlamlılık, çağrışım alanları, kültürel göndermeler ve biçimsel düzen edebî metinlerin ayırt edici unsurlarıdır (Araboğa ve Yazar, 2023). Bu nedenle edebî metin çevirisi dilsel karşılıkların bulunmasının yanı sıra; kültürel, estetik ve yorumlayıcı bir yeniden kurma süreci olarak değerlendirilmelidir.

Yapay zekâ, en genel anlamıyla insan zihninin bazı bilişsel süreçlerini taklit eden makine programları olarak tanımlanabilir. Ancak edebî metin çevirisinde yalnızca dilsel karşılıkların bulunması yeterli değildir; bağlam, kültüre özgülük, sezgi ve estetik dil de belirleyicidir. Bu nedenle "dilsel bağlam ve kültürel incelikler bakımından yapay zekâ ile yapılan çeviri metinlerinde, insanın kontrolü gerekmektedir" (Doğan, 2025: 1548). Çünkü yapay zekâ destekli çeviri araçları akıcılık, hız ve erişilebilirlik bakımından güçlü görünürken, edebî metinlerde belirleyici olan yorumlama, estetik duyarlılık ve biçimsel inceliklerin aktarımında sınırlılıklar göstermektedir. Bu sınırlılıklar, özellikle halk anlatılarının önemli bir türü olan masallarda daha görünür hâle gelmektedir. Masallar "halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023). Türk masal geleneğinde masala genellikle tekerlemelerle giriş yapılır. Dinleyiciyi masala hazırlamak; yani "gerçek dünyayı hayal dünyasından " ayırmak için masala "başlamadan birtakım ruh okşayıcı, kafiyeli" […] "anlatıcı ile dinleyici arasında bağ kuran" sözlerle yapılan girişe tekerleme denir (Sakaoğlu, 2008: 1352-1353). "Şiirsel anlatımlarıyla masallarda önemli bir yer edinen tekerlemeler, masalların en belirgin özelliklerinden biridir. Masalın kendisiyle veya konuyla ilgisi yoktur" (Kuş ve Uslu, 2013: 437).

Masal tekerlemeleri, doğrudan anlam iletmekten çok anlatı atmosferi ve kültürel çağrışım üretme işlevi taşır. "Masalın anlatacağı, anlatamayacağı birçok gerçekleri şaka, oyun kılığında, bazı bir anlık çakıntılarla, bazı da, kelimelerin ve söz zincirlemelerinin yüklendiği çağrışım gücüyle kavratır" (Boratav, 1987: 123-124). Bu nedenle, tekerlemelerin çevirisinde yalnızca sözcük düzeyinde eşdeğerlik sağlamak yetmez. Boratav'a göre, kendi toplumunun dilini konuşturup, bu toplumun sevinçlerini, dertlerini, şakalarını açık veya kapalı, türlü yollarla dile getiren bu edebî metinlerin biçimsel yapısı, fonetiği, ritmi ve işlevsel değeri de dikkate alınmalıdır. Tam da bu noktada, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının edebî metinlerdeki çeviri sonuçlarının, özellikle de masal tekerlemeleri gibi biçim ve anlamın iç içe geçtiği yapılarda, yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü yapay zekâ destekli çeviri araçları genellikle sözcükler ve cümleler arasındaki istatistiksel örüntüleri başarıyla işleyebilmektedir. Fakat ses oyunları, ritmik tekrarlar ve kültürel belleğe dayalı dil kullanımlarının çevirisinde aynı sonucu üretemediği görülmektedir. Bu durum, özellikle edebî çeviride insan çevirmenin sezgisel ve yaratıcı müdahalesinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın temel varsayımı, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının masal tekerlemelerinde anlam aktarımında kısmen başarılı olsalar da biçim, işlev ve estetik etki bakımından insan çevirisinin gerisinde kaldıklarıdır. Bu varsayımdan hareketle çalışma, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının bilgilendirici metinlerde gösterdikleri başarıya karşın, masal tekerlemelerinin estetik, ritmik ve kültürel işlevlerini insan çevirisi düzeyinde yeniden kurmakta zorlandıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, seçilen masal örneklerindeki tekerleme bölümleri, daha önce yapılmış insan çevirileri ile yapay zekâ çevirileri karşılaştırılarak incelenecektir. Çalışmada kullanılacak yapay zekâ destekli çeviri aracı olarak, günümüzde yaygın biçimde kullanılan DeepL Translator ve Google Translate gibi makine çevirileri ile üretken yapay zekâ ChatGPT tercih edilmiştir. Bu doğrultuda, söz konusu araçların ürettiği çeviriler insan

çevirileri ile birlikte değerlendirilecektir. Çalışmanın kuramsal dayanağını, Kloepfer'in edebî çeviriyi estetik bir yeniden kurma süreci olarak ele alan yaklaşımı ile Levý'nin kavrama, yorumlama ve yeniden aktarma anlayışı oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlar doğrultusunda tekerleme çevirileri anlam, biçim, işlev ve estetik etki ölçütleri çerçevesinde incelenecektir.

2. MASALIN EDEBÎ ÖZELLİKLERİ

Masal, sözlü kültür geleneği içinde oluşmuş ve kuşaktan kuşağa aktarılmış en köklü anlatı türlerinden biridir. Halkın ortak hayal gücünü, yaşam deneyimini, değerler sistemini ve kültürel hafızasını taşıyan masallar, yalnızca çocuklara yönelik eğlenceli anlatıların yanı sıra toplumsal düşünce biçimlerini, inanç yapılarını ve dilsel-estetik alışkanlıkları yansıtan kültürel metinler olarak değerlendirilmelidir (Karagöz, 2024: 11) . Bu yönüyle masal, halkın dünya algısını, iyi-kötü karşıtlığını, ahlaki düzen anlayışını ve ortak bilinçte yer eden imgeleri görünür kılan önemli bir sözlü anlatı türüdür (Cansız ve Seymen, 2022; Karagöz, 2024; Kuş ve Uslu, 2013). Masallar sözlü kültürle doğrudan ilişkilidir ve içeriklerinin anlatılış biçimleriyle varlık kazanır. Anlatıcının sesi, ritmi, vurgusu, tekrarları ve kalıplaşmış söz kullanımları, dinleyici veya okuyucuda bırakılmak istenen etkiyi yaratmada belirleyici rol oynar. Masal metni, yazıya geçirilmiş bir olay örgüsü olmanın yanında, dinleyiciyi veya okuyucuyu bir davranışa yönlendiren tekerlemelerle başlayıp, anlatı deneyiminin dilsel izlerini taşıyan bir yapıdır.

Masallar, sözlü kültür geleneği içinde hem içerik hem de biçim bakımından zengin, halkın dünya görüşünü, estetik anlayışını ve anlatı alışkanlıklarını yansıtan metinlerdir. Bu metinlerde tekerleme, formel ya da kalıp ifade olarak adlandırılan söz öbekleri, anlatının başlangıç, geçiş ve bitiş bölümlerini düzenleyen temel yapılardır. Masalın sanat eseri niteliği kazanmasında motif ve formel kullanımının belirleyici olması, anlatıcının sözlü performansını ve masalın geleneksel üslubunu öne çıkarır. Masal çevirisinde anlatının içeriğinin yanında; sözlü kültürden kaynaklanan ritmik, estetik ve işlevsel özelliklerin hedef dilde yeniden kurulmasını gerektirir. Bu nedenle masal çevirisinde yalnızca “ne anlatıldığı” değil, “nasıl anlatıldığı” da önemlidir. Özellikle başlatıcı, bağlayıcı ve bitirici tekerlemelerin sıradanlaştırılması, düzleştirilmesi ya da yalnızca anlamsal çekirdeğe indirgenmesi, metnin türsel kimliğini zayıflatabilmektedir (Bayrakdarlar, 2023; Eren, 2020; Karagöz, 2020).

3. MASAL TEKERLEMELERİNİN İŞLEVİ VE ÇEVİRİ GÜÇLÜKLERİ

Edebî tür olarak masalın kimliğini belirleyen temel yapılardan biri olan masal tekerlemeleri, yalnızca masalı süsleyici unsurlar değildir. Duymaz, tekerlemeleri anlamından çok işlevi öne çıkan, nazım özelliği taşıyan ve çoğu zaman düş, oyun, abartı ya da bilinçaltı çağrışımlarla kurulan ifadeler olarak değerlendirir (Duymaz, 2002: 9). Halk anlatılarında tekerleme, kalıp söz ya da formel olarak adlandırılan bu ifadeler, masalın girişinde, geçiş noktalarında veya sonunda kullanılabilmekte; dinleyiciyi gündelik gerçeklikten masal dünyasına taşıma, anlatıya ritim kazandırma, dikkat toplama, sözlü performansı destekleme ve anlatı atmosferini kurma gibi birçok işlev üstlenmektedir (Nargöz, 2024: 223). Masal tekerlemelerinin işlevi, yalnızca anlamsal değildir; çoğu zaman asıl belirleyici özellik, ses, ritim, uyak, tekrar, abartı ve oyunsu söyleyiştir. Bu nedenle tekerlemeler, düz anlamın ötesine geçen, sözlü kültürün hafızaya dayalı estetik söyleyişleri olarak değerlendirilmelidir. Masal içindeki bu yapılar ilgi çekme, merak uyandırma ve kimi zaman mizah oluşturma işlevi taşımaktadır ve anlatılardaki ses uyumunun belirgin bir unsur olduğu da vurgulanmaktadır (Nargöz, 2024: 226). Alanda yapılan çalışmalar (Bayrakdarlar, 2023; Boratav, 2009; Cansız ve Seymen, 2022; Duymaz, 2002; Eren, 2020; Kuş ve Uslu, 2013; Nargöz, 2024; Sakaoğlu, 2008) birlikte düşünüldüğünde, tekerlemelerin masalda “söylenmiş bir cümle”’ ötesinde, anlatının sözlü örgüsünü kuran işlevsel bir yapı olduğu söylenebilir.

Özellikle de bu nedenle masal tekerlemeleri, çeviri açısından aktarılması oldukça zor bir alan oluşturmaktadır. Çünkü burada çevirmenin karşısına çıkan sorun yalnızca kaynak metindeki sözcüklerin hedef dile aktarılması değildir. Asıl mesele, anlamın yanında masalsı anlatı tonunun, ritmik akışın, ses oyunlarının, kalıplaşmış söz yapısının ve sözlü kültür etkisinin anlatı içindeki işlevinin mümkün olduğunca birlikte korunabilmesidir. Örneğin “Bir varmış bir yokmuş” gibi bir başlangıç tekerlemesi, düz anlam bakımından oldukça yalın görünür. Fakat Türk masal geleneğinde güçlü bir tür işareti taşır. Bu ifade, dinleyiciyi doğrudan gündelik gerçeklikten masal evrenine geçirir. Dolayısıyla bu tür tekerlemelerin kelime kelime çevrilmesi her zaman yeterli olmayabilir. Çoğu zaman hedef kültürde benzer işlevi gören bir tekerleme aranması gerekebilir. Burada çeviri, anlamsal eşdeğerlikten çok işlevsel eşdeğerliğe dönüşür. Yapay zekâ destekli çeviri araçları açısından sorun burada belirginleşmektedir. Çünkü bu araçlar çoğu zaman sözcükler arası

olasılık ilişkilerini, bağlam örüntülerini ve akıcılığı güçlü biçimde işleyebilmekteyken, tekerlemelerde belirleyici olan sözlü geleneği, oyunlu dili, ritmik yapı ve estetik işlev gibi unsurları aynı başarıyla yeniden kuramamaktadır. Edebî çeviri "yazarın üslubu, duygu durumu, dilsel ve kültürel farklılıklar ile çevirinin işlevini" dikkate alan çok yönlü bir alandır " (Aslan, 2024: 32). Bu tespit, masal tekerlemeleri gibi yoğun biçimde biçimsel ve kültürel izler taşıyan metinlerde daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle masal tekerlemeleri, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının sınırlarını göstermek için oldukça elverişli bir inceleme alanıdır. İnsan çevirisinin yaratıcı ve yorumlayıcı kapasitesini öne çıkaran bu metinler, yapay zekâ çevirisinin sınırlılıklarını daha görünür hâle getirmektedir. Çünkü yapay zekâ destekli çeviri araçları "doğal dilin işlenmesi ve anlaşılması konusunda insanlara yardımcı olmak için son derece değerli bir araç olmasına rağmen, şimdilik insan dilinin karmaşıklığını ve inceliklerini algılama yetisine sahip değildir " (Bozkurt, 2023: 66). Yapay zekâ destekli çeviri ve insan çevirisi arasındaki fark yapay zekânın "algoritmik işlemlerle tahmine dayalı içerikler oluşturmasına karşın insanoğlunun davranış, düşünce ve hayal gücünün kestirilemez bir yapıda olmasıdır" (Bozkurt, 2023: 66).

4. EDEBÎ ÇEVİRİ KURAMLARI BAĞLAMINDA MASAL TEKERLEMELERİNİN ÇEVİRİSİ

Edebî çeviri alanındaki temel tartışma, tarihsel olarak sözcüğü sözcüğüne çeviri ile anlam çevirisi, kaynak metne bağlılık ile hedef dilde doğal ve etkili bir söyleyiş kurma arasında gelişmiştir. Cicero, edebî çevirilerde serbest davranır ve kültüre özgülüğe önem verirken, Vermeer edebî eserlerin çevirisini özgün metin yazmaktan daha zor görür (Mutlu, 2020: 71). Hieronymus'un Yunanca metinleri çevirirken "bir sözcüğü başka bir sözcükle değil, bir anlamı başka bir anlamla" karşıladığını belirtmesi ve Luther'in çeviride halkın konuşma biçimini dikkate almayı önermesi, çevirinin erken dönemlerden itibaren dilsel değil, yorumlayıcı bir etkinlik olarak görüldüğünü göstermektedir (Hohn, 1999: 91). Bu tartışma masal tekerlemeleri açısından özellikle önemlidir. Çünkü tekerlemelerde düz anlam çoğu zaman ikincil konumdadır; asıl belirleyici olan sözlü anlatı etkisi, ritmik yapı ve masalsı atmosferdir. Dolayısıyla tekerlemelerin çevirisinde yalnızca "ne söylendiği" değil, "nasıl söylendiği" de hedef dile taşınmalıdır. Edebi çeviri denince akla gelen ilk kuramcılar Kloepfer ve Levydir. Bu nedenle çalışmada Kloepfer'in edebî çeviriyi sanatsal yeniden kurma olarak değerlendiren yaklaşımı ile Levy'nin kavrama, yorumlama ve yeniden aktarma anlayışı temel alınmaktadır.

4.1. Kloepfer'in Edebî Çeviri Yaklaşımı

Ralph Kloepfer, edebî çeviriyi yalnızca göstergelerin kaynak dilden hedef dile aktarımı olarak gören dilbilimsel çeviri anlayışını yeterli bulmaz. Ona göre edebî metinler, bilimsel ya da bilgilendirici metinlerden farklı olarak bireysel üslup, estetik biçim ve sanatsal dil kullanımı içerir. Bu nedenle bilimsel metinlerde daha kolay kurulabilen "eşdeğerlik (Äquivalenz)", edebî metinler için aynı biçimde sağlanamaz. Kloepfer'in edebî çeviri anlayışını ortaya koyan temel ifade şudur:

"Übersetzung ist Dichtung – nicht irgendeine Dichtung, etwa Nachdichtung oder Umdichtung, sondern die Dichtung der Dichtung. Novalis spricht vielleicht in diesem Sinne vom Übersetzer als dem Dichter des Dichters" (Kloepfer'den akt. Koller ve Henjum, 2020: 126).

Bu yaklaşımda çeviri, özgün metnin basit bir aktarımı ya da açıklaması değildir; edebî metnin hedef dilde yeniden edebî biçimde kurulmasıdır. Başka bir deyişle çevirmen, yalnızca anlamı taşıyan kişi değil, kaynak metnin estetik varlığını hedef dilde yeniden üreten yaratıcı bir öznedir. Masal tekerlemelerinin çevirisinde de kaynak metindeki ritim, uyak, tekrar, oyunlu söyleyiş ve kültürel çağrışım hedef dilde benzer bir etki yaratacak biçimde yeniden kurulmalıdır. Kloepfer'in çeviriyi "şiirin şiiri" olarak tanımlaması, bu yeniden kurma zorunluluğunu kuramsal olarak temellendirir.

Kloepfer'e göre edebî çeviride asıl soru, metnin hangi noktalarında okuyucunun, hangi noktalarında ise özgün metnin "hareket ettirileceği" meselesidir: "die eigentliche Frage […], an welchen Punkten des Werkes der Leser und an welchen Punkten das Original 'bewegt' wird" (Kloepfer, 1967: 94-95). Bu yaklaşım, çeviride kaynak metne bağlılık ile hedef okuyucuya uyarlama arasında sabit bir tercih yapılamayacağını gösterir. Masal tekerlemelerinde çevirmen, kaynak metnin biçimsel ve kültürel özellikleri ile hedef dilde oluşacak okuma/dinleme etkisi arasında dengeli bir yeniden kurma süreci yürütmelidir.

Kloepfer'in Schleiermacher'den devraldığı yabancılaştırma ve yerlileştirme tartışmasını bir "orta çizgiye (Mittellinie)" taşıması bu açıdan önemlidir. Ona göre çevirmen, kaynak dil ile hedef dil arasında açılan bu sınıra, yani bir tür "sahipsiz alana" cesaretle girmek zorundadır. Çevirmenin dil

dünyası keyfî biçimde kurulamaz; özgün metnin dil dünyasıyla girişilen mücadele içinde ve onun ölçütleri doğrultusunda hedef dilde yeniden inşa edilmelidir. Kloepfer bu durumu, "Alman dilinin sınırları içinde bir tür Yunanca" kurmak şeklinde açıklar (Kloepfer'den akt. Koller ve Henjum, 2020: 75). Bu yaklaşım, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının masal tekerlemelerinde neden sınırlı kalabileceğini açıklamak için güçlü bir temel sunar. Bu araçlar sözcükleri ve cümle yapılarını hedef dilde akıcı biçimde karşılayabilir; fakat Kloepfer'in işaret ettiği ara alan, kaynak metnin estetik yapısıyla hedef dilde yeni bir söyleyiş kurmayı gerektirir. Masal tekerlemelerinde ritim, uyak, söz oyunu ve masalsı tonun yeniden kurulması böyle bir yaratıcı karar süreci gerektirir.

4.2. Levy'nin Edebî Çeviri Yaklaşımı

Kloepfer'in edebî çeviriyi yaratıcı bir yeniden kurma olarak değerlendiren yaklaşımı, Levy'nin çeviriyi sanatsal bir üretim süreci olarak ele alan görüşleriyle tamamlanabilir. Jiri Levy'ye göre çeviri, kaynak metnin anlamını hedef dile taşımak değil, kaynak metnin sanatsal değerlerini hedef dilde yeniden üretmektir. Levy'nin illüzyonist çeviri anlayışında çevirmen kendisini özgün metnin arkasında gizler ve okurda, sanki kaynak metni okuyormuş gibi bir "çeviri yanılsaması" oluşturmayı hedefler; okur bir çeviri okuduğunu bilse de çevirinin özgün metnin niteliğini korumasını bekler (Levy, 1969: 31-32; Koller ve Henjum, 2020). Masal tekerlemeleri açısından bu beklenti, hedef metnin anlamı aktarmasının dışında, masalsı ritmi, oyunsu söyleyişi ve sözlü anlatı etkisini de sürdürmesini gerektirir.

Levy'nin anti-illüzyonist yönteminde ise çeviride açıklama ve yorumlar öne çıkabilir. Ancak masal tekerlemelerinin sözlü anlatı akışı içindeki işlevi düşünüldüğünde, metnin ritmini kesmeyen ve hedef dilde de masal atmosferini sürdüren çözümler bu çalışma açısından daha belirleyicidir. Levy'ye göre edebî çeviri süreci üç temel aşamadan oluşur: kaynak metni kavrama, yorumlama ve aktarma. İlk aşama yalnızca sözcük anlamlarını bilmek değildir; çevirmenin metnin üslup araçlarını, sanatsal bütünlüğünü ve işlevini kavramasını gerektirir. Bu nedenle Levy, iyi bir çevirmenin her şeyden önce iyi bir okur olması gerektiğini vurgular (Levy, 1969: 42). Masal tekerlemeleri açısından bu görüş önemlidir; çünkü tekerleme çoğu zaman olay örgüsünü değil, anlatı atmosferini taşır.

Yorumlama aşamasında çevirmen, kaynak metindeki hangi unsurun öncelikli olduğunu belirlemek zorundadır: düz anlam mı, ritim mi, uyak mı, kültürel çağrışım mı, yoksa masal içindeki işlev mi? Bu unsurların tümünü aynı anda birebir korumak çoğu zaman mümkün değildir. Dolayısıyla çevirmen, metnin baskın değerlerini belirler ve hedef dile aktarımını buna göre düzenler.

Aktarma aşamasında ise çevirmenin sanatsal yeteneği ve biçem duyarlılığı belirginleşir. Levy'ye göre özgün yazardan gerçekliği sanatsal bakımdan geçerli biçimde sunması beklenirken, çevirmenden de kaynak metni hedef dilde sanatsal bakımdan geçerli biçimde yeniden ifade etmesi beklenir; bu nedenle çevirmen güçlü bir biçem duygusuna sahip olmalıdır (Levy, 1969: 55). Levy'nin çeviriyi yeniden üretici sanat ile özgün yaratıcı sanat arasında konumlandırması (Levy, 1969: 65-66) ve sadakat/özgürlük ayrımı (Levy, 1969: 86), masal tekerlemelerinin çevirisinde anlamsal bağlılık ile estetik özgürlük arasında denge kurulması gerektiğini gösterir.

4.3. Kloepfer ve Levy Yaklaşımlarının Bu Çalışma Açısından Önemi

Kloepfer ve Levy'nin yaklaşımları birlikte değerlendirildiğinde, edebî çevirinin yapısal bir aktarım süreci olarak görülemeyeceği anlaşılır. Kloepfer, çeviriyi "şiirin şiiri" olarak tanımlayarak edebî çevirinin sanatsal yeniden kurma yönünü vurgular. Levy ise çeviriyi kaynak metni kavrama, yorumlama ve hedef dilde sanatsal biçimde yeniden aktarma süreci olarak ele alır. Bu iki yaklaşım, masal tekerlemelerinin çevirisinde anlam, biçim, işlev ve estetik etkinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu kuramsal çerçeve, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının sınırlarını incelemek için doğrudan kullanılabilir. Çünkü yapay zekâ destekli araçlar, çoğu zaman sözcükler ve cümleler arasındaki olasılık ilişkilerini işleyerek akıcı çeviriler üretir. Fakat edebî çeviri, sadece akıcı hedef metin üretmek değildir. Özellikle masal tekerlemelerinde çeviri; ritmi, uyak düzenini, oyunsu dili, kültürel çağrışımı ve anlatı içindeki işlevi hedef dilde yeniden kurmayı gerektirir. Bu nedenle yapay zekâ çevirileri değerlendirilirken sadece anlam hataları değil, biçimsel kayıplar, estetik düzleşme, işlev kaybı ve kültürel çağrışım eksiklikleri de dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmada Kloepfer'in edebî çeviriyi yaratıcı bir ara bölgede konumlandıran yaklaşımı ile Levy'nin kavrama-yorumlama-aktarma aşamaları, hata analizinin temel ölçütlerini belirlemek için kullanılacaktır. Bu doğrultuda masal tekerlemelerinin insan çevirileri ile yapay zekâ destekli çeviri araçları tarafından üretilen çevirileri; anlamın korunması, biçimsel yapının aktarılması,

tekerlemenin masal içindeki işlevinin sürdürülmesi ve estetik etkinin yeniden kurulması bakımından karşılaştırılacaktır. Böylece yapay zekâ destekli çeviri araçlarının edebî metinlerde, özellikle de masal tekerlemeleri gibi biçim ve anlamın iç içe geçtiği yapılarda, hangi noktalarda başarılı olduğu ve hangi noktalarda insan çevirmenin yaratıcı müdahalesine ihtiyaç duyduğu ortaya konulacaktır.

5. ÇALIŞMADA KULLANILACAK DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Çalışmada masal tekerlemelerinin insan çevirileri ile yapay zekâ destekli çeviri araçları tarafından üretilen çevirileri karşılaştırılırken dört temel değerlendirme ölçütü kullanılacaktır: anlam, biçim, işlev ve estetik etki. Bu ölçütler, Kloepfer'in edebî çeviriyi yaratıcı bir yeniden kurma süreci olarak değerlendiren yaklaşımı ile Levy'nin edebî çeviriyi kaynak metni kavrama, yorumlama ve hedef dilde sanatsal olarak yeniden ifade etme süreci olarak ele alan görüşlerine dayandırılmaktadır.

Bu dört ölçüt birbirinden bütünüyle bağımsız değildir; tersine, masal tekerlemelerinin yapısı içinde birbirini tamamlayan değerlendirme alanlarıdır. Anlam aktarımı, kaynak metindeki temel içeriğin korunmasını; biçim aktarımı, bu içeriğin dilsel ve ritmik düzeninin hedef dile taşınmasını; işlev aktarımı, tekerlemenin masal içindeki görevini sürdürmesini; estetik etki aktarımı ise hedef metnin okur ya da dinleyici üzerinde benzer bir edebî etki oluşturmasını ifade eder. Bu nedenle çalışmada çeviriler değerlendirilirken her bir ölçüt ayrı ayrı ele alınacak, ancak nihai değerlendirme bu ölçütlerin birlikte oluşturduğu bütünlük üzerinden yapılacaktır. Bu ölçütler aracılığıyla, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının sözcük ve cümle düzeyindeki doğruluklarının yanı sıra, edebî metinlerin yapısını yeniden kurabilme yeterlilikleri de incelenecektir. Böylece masal tekerlemeleri örneğinde yapay zekâ çevirilerinin hangi düzeylerde insan çevirisinden ayrıldığı ve edebî çeviride insan çevirmenin yorumlayıcı, biçimsel ve yaratıcı rolünün neden hâlen belirleyici olduğu ortaya konulacaktır.

6. YÖNTEM

Bu çalışmada, masal tekerlemelerinin insan çevirileri ile yapay zekâ destekli çeviri araçları ve makine çevirisi sistemleri tarafından üretilen çevirileri karşılaştırmalı olarak incelenecektir. İnceleme nesnesi olarak Pertev Naili Boratav'ın "Zaman Zaman İçinde" adlı eserinde yer alan ve masal tekerlemeleri arasından dört tekerleme belirlenmiştir. Seçili tekerlemelerin Almanca insan çevirileri, Adelheid Uzunoğlu-Ocherbauer'in "Türkische Märchen" adlı çevirisi üzerinden değerlendirilecektir. Aynı tekerlemeler ayrıca Google Translate, DeepL ve ChatGPT aracılığıyla Almancaya çevrilerek insan çevirileriyle karşılaştırılacaktır.

Boratav'ın tekerlemelerinin tercih edilmesinin temel nedeni, bu metinlerin masal geleneğine uygun ritim, uyak, tekrar, ses oyunu, abartı ve sözlü anlatı işlevi bakımından yoğun bir yapıya sahip olmasıdır. Boratav, "Zaman Zaman İçinde" adlı eserinde tekerlemeleri masallardan önce ayrı bir bölüm olarak ele almıştır. Uzunoğlu-Ocherbauer, Boratav'ın ayrı bir bölümde topladığı tekerlemeleri çevirisinde yeniden düzenlediğini belirtir. Bunun ilk nedeni çevrilebilirlik sorunudur; çünkü ona göre bazı tekerlemeler gerçekten çevrilemez niteliktedir. İkinci neden ise bu "ön-masalların", Boratav'ın eserinde ayrı bir bölümde toplanmış olmasına rağmen, aslında ait oldukları yere, yani masalların başına yerleştirilmesi gerektiği düşüncesidir (Uzunoğlu-Ocherbauer, 1982: 11). Bu ifade, tekerlemelerin çevirisinde dilsel aktarım kadar metnin masal içindeki yerinin ve işlevinin de belirleyici olduğunu göstermektedir. Uzunoğlu-Ocherbauer'in belirttiği üzere, bazı tekerlemelerin "gerçekten çevrilemez" nitelikte olması, bu çalışmanın çıkış noktasıyla da doğrudan örtüşmektedir.

Bu bağlamda çalışma, nitel karşılaştırmalı hata analizi yöntemiyle yürütülecektir. Her bir tekerleme için öncelikle kaynak metin, yani Türkçe özgün tekerleme verilecektir. Ardından Almanca insan çevirisi ile aynı tekerlemenin Google Translate, DeepL ve ChatGPT tarafından üretilen Almanca çevirileri sunulacaktır. Böylece aynı kaynak metnin insan çevirisi ile yapay zekâ destekli çeviri araçları arasında nasıl farklılaştığı karşılaştırmalı biçimde değerlendirilecektir.

İnceleme sürecinde daha önce belirlenen dört temel ölçüt kullanılacaktır: anlam, biçim, işlev ve estetik etki. Bu ölçütler, Kloepfer'in edebî çeviriyi yaratıcı bir yeniden kurma süreci olarak değerlendiren yaklaşımı ile Levy'nin çeviriyi kaynak metni kavrama, yorumlama ve sanatsal biçimde yeniden ifade etme süreci olarak ele alan görüşlerine dayanmaktadır. Kloepfer'in yaklaşımı, çevirmenin kaynak metnin edebî dünyasını hedef dilde yeniden kurması gerektiğini vurguladığı için özellikle biçim ve estetik etki ölçütleri açısından önemlidir. Levy'nin yaklaşımı ise

kaynak metni kavrama, yorumlama ve aktarma aşamalarını öne çıkardığı için anlam, işlev ve biçimsel yeniden ifade ölçütlerinin belirlenmesinde temel alınacaktır.

7. TEKERLEME ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Bu bölümde seçilen dört tekerleme, önce kaynak metin ve Uzunoğlu-Ocherbauer'in insan çevirisi üzerinden tanıtılmış; ardından Google Translate, DeepL ve ChatGPT çıktıları anlam, işlev, biçim/ritim/uyak ve estetik etki ölçütleri doğrultusunda birlikte karşılaştırılmıştır. Amaç, her bir çeviri aracını ayrı ayrı uzun biçimde betimlemekten çok, insan çevirisi ile yapay zekâ çevirileri arasındaki temel ayrışmaları görünür kılmaktır. Çalışmada incelenecek ilk tekerleme, Boratav'ın "Zaman Zaman İçinde" adlı eserindeki Uzunoğlu-Ocherbauer'in "Türkische Märchen", adlı kitabında "Die Prinzessin, die kein Geheimnis für sich behalten konnte" masalının başlangıç tekerlemesi olarak Almancaya çevrilen tekerlemedir.

7.1. Birinci Tekerleme

Kaynak metin	**Uzunoğlu-Ocherbauer çevirisi**
Bir varmış, bir yokmuş Allah'ın deli deli kulları çokmuş Bizden daha delisi hiç yokmuş Çok demesi pek günahmış Azdan çoktan Hoppala hoptan Sana bir mintan yaptırayım çerden çöpten İlikleri karpuz kabuğundan, düğmeleri turptan (Boratav, 2009: 73)	Es war einmal, es war keinmal Verrückte Knechte Gottes gab es viele an der Zahl Noch verrücktere als uns gab's nicht dazumal Mehr als wenig, mehr als viel Hopp, das ist ein Kinderspiel Ich lasse dir ein Hemd nähen aus Hälmchen von hüben und drüben Die Knopflöcher aus Melonenschalen, Knöpfe aus Rüben (Uzunoğlu-Ocherbauer, 1982: 82)

Tablo 1: Yapay zekâ destekli çeviri araçlarının çıktıları

Araç	**Çeviri çıktısı**
Google Translate	Es war einmal Viele verrückte Diener Gottes Niemand war verrückter als wir Es ist eine große Sünde, "viele" zu sagen Vom Kleinen zum Großen Hoppala hoptan Lass mich dir ein Hemd aus Resten und Zweigen machen Mit Knopflöchern aus Wassermelonenschalen und Knöpfen aus Rettich
DeepL	Es war einmal, es war einmal Gottes verrückte Diener waren zahlreich Niemand war verrückter als wir Es ist eine Sünde, zu viel zu sagen Von wenig zu viel Hoppala hoptan Ich mache dir ein Hemd aus Abfall Die Knöpfe aus Wassermelonenschalen, die Knöpfe aus Rüben
ChatGPT	Es war einmal, es war nicht einmal, Gottes närrische Knechte gab's ohne Zahl Verrückter als wir? Die gab es nicht, „Zu viel" zu sagen gilt schon als Pflicht. Von wenig zu viel, Hoppala, hoppsasa im Spiel! Ich näh dir ein Hemd aus Kraut und aus Stroh, Knöpfe aus Rüben, Schließen aus Melonenschal – so froh.

Bu tekerlemenin temel özelliği masal başlangıcı işlevini ritim, uyak, tekrar ve gerçek dışı metaforlarla kurmasıdır. Uzunoğlu-Ocherbauer, "Bir varmış, bir yokmuş" kalıbını "Es war einmal, es war keinmal" biçiminde karşılayarak hem Almanca masal kalıbını kullanmış hem de Türkçedeki var/yok karşıtlığını hedef dilde yeniden kurmuştur. İnsan çevirisinde "Zahl / dazumal", "viel / Kinderspiel" ve "drüben / Rüben" gibi ses ilişkileriyle Türkçede "yaygın olarak kullanılan fakat

başka dillerde özellikle de batı dillerinde daha az rastlanan" "çerden çöpten" gibi ikilemelerin çevirisi "von hüben und drüben" ifadesi ile korunmaya çalışılmıştır (Uslu ve Özdemir, 2019: 311). Bu durum, Kloepfer'in edebî çeviriyi yaratıcı bir yeniden kurma süreci olarak değerlendiren yaklaşımıyla uyumludur. Çevirmen, kaynak metnin biçimini hedef dilde benzer bir ritmik ve estetik yapı ile kurmuştur. tekerleme etkisi korunmuştur. "Çok demesi pek günahmış" gibi bazı dizelerde anlam ritim uğruna dönüştürülmüştür. Örneğin: "Mehr als wenig, mehr als viel" biçiminde daha ritmik ve oyunlu bir ifade tercih edilmiştir. Bu tercih, sözcüksel anlam bakımından bir eksiltme olarak değerlendirilebilir. Fakat tekerlemenin genel işlevi düşünüldüğünde, çevirmenin burada anlamdan çok ritmik akışı ve masalsı söyleyişi korumayı önceledığı söylenebilir. Levy'nin sözcüğe bağlı çeviri ile serbest çeviri arasındaki ayrımı açısından bakıldığında, Uzunoğlu-Ocherbauer'in çevirisi kaynak metnin genel biçimini ve estetik etkisini korumak amacıyla yer yer serbestleşen bir insan çevirisi örneğidir. Buna karşılık Google Translate ve DeepL daha çok sözcüksel karşılık üretmiş; ritim, uyak ve oyunlu söyleyiş büyük ölçüde kaybolmuştur. ChatGPT ise ritim ve uyak kurmaya çalışmış, ancak "Zu viel zu sagen gilt schon als Pflicht" gibi anlam sapmaları ve kaynak metinde bulunmayan eklemeler üretmiştir.

Tablo 2: Ölçütlere göre Çeviri Sonuçları

Çeviri	Ölçüt	Değerlendirme
Uzunoğlu-Ocherbauer	**Anlam**	Temelde korunmuş; bazı dizelerde anlam ritim için dönüştürülmüş
	İşlev	Masal girişi ve oyunlu anlatım korunmuş
	Biçim / ritim / uyak	Uyak ve ritim hedef dilde yeniden kurulmuş
	Estetik etki	Masalsı, ritmik ve edebî etki güçlü
	Genel sonuç	En dengeli ve estetik açıdan en güçlü çeviri
Google Translate	**Anlam**	Bazı anlamlar doğru; metin parçalı
	İşlev	Masal giriş işlevi zayıflamış
	Biçim / ritim / uyak	Ritim ve uyak kaybolmuş
	Estetik etki	Estetik etki düşük; metin açıklayıcı kalmış
	Genel sonuç	Sözcük düzeyinde kısmen başarılı, edebî düzeyde yetersiz
DeepL	**Anlam**	Bazı dizeler doğru; "ilik/düğme" ayrımı kaybolmuş
	İşlev	Tekerleme işlevi zayıf
	Biçim / ritim / uyak	Ritim ve uyak korunamamış
	Estetik etki	Estetik etki sınırlı; söyleyiş düzleşmiş
	Genel sonuç	Anlamda kısmen başarılı, biçim/estetikte sınırlı
ChatGPT	**Anlam**	Anlam sapmaları ve eklemeler var
	İşlev	Oyunlu etki kurmaya çalışıyor
	Biçim / ritim / uyak	Uyak kurma çabası belirgin
	Estetik etki	Estetik etki kurma çabası var; ancak bütünlük sorunlu
	Genel sonuç	Yaratıcı, fakat anlam dengesi sorunlu

7.2. İkinci Tekerleme

Yine Boratav'ın "Zaman Zaman İçinde" kitabına adını veren, edebî özellikleri oldukça öne çıkan "Zaman Zaman İçinde" tekerlemesi insan çevirisi ve yapay zekâ destekli çeviri araçları çevirisi ile karşılaştırılacak olursa;

Kaynak metin	**Uzunoğlu-Ocherbauer çevirisi**
Zaman zaman içinde Kalbur saman içinde Develer top oynarken Eski hamam içinde Hamamcının tası yok Hamamın kubbesi yok İçinde bir kadın gördüm Peştemalının ortası yok Çarşıda bir tazı gezer Boynunda haltası yok … (Boratav, 2009: 71)	Die Zeit rinnt an der Zeit vorbei Das Sieb liegt drinnen in der Streu Kamele spielen mit dem Ball Im alten Bad, das nicht mehr neu Der Bader hat keine Wasserschale zum Übergießen Dem Bade fehlen Kuppel und Fliesen Drinnen sah ich eine Frau Ihr Badeschurz ist in der Mitte zerrissen Auf dem Markt läuft ein Windhund herum Sein Halsband ist durchgebissen (Uzunoğlu-Ocherbauer, 1982: 25)

Tablo 3: Yapay zekâ destekli çeviri araçlarının çıktıları

Araç	**Çeviri çıktısı**
Google Translate	Es war einmal Mitten im Sieb, während Kamele Ball spielten, im alten Badehaus, hatte der Bademeister kein Becken, das Badehaus hatte keine Kuppel, sah ich eine Frau darin, ihr Handtuch fehlte in der Mitte, ein Windhund irrte über den Markt, er trug kein Halsband.
DeepL	Von Zeit zu Zeit Im Sieb Während die Kamele Fußball spielen Im alten Hamam Der Hamam-Meister hat keinen Eimer Der Hamam hat keine Kuppel Ich habe darin eine Frau gesehen Ihr Tuch hat keine Mitte Im Basar läuft ein Hund herum Er hat keine Halskette.
ChatGPT	Zeit, Zeit vor Zeiten, Spreu und Stroh in alten Zeiten. Kamele spielten Ball im Kreis Drinnen im alten Badehaus leis. Dem Bademeister fehlt die Schale, Dem Bade fehlt die Kuppel alle. Drinnen sah ich eine Frau stehn, Ihr Badetuch – ein Loch zu sehn. Auf dem Markt läuft ein Windhund fein, Am Hals kein Band, ganz allein.

İkinci tekerleme, “zaman / saman / içinde” ses ilişkisiyle başlayan, ardından “yok” tekrarları ve mantık dışı sembollerle ilerleyen bir masal başlangıcıdır. Uzunoğlu-Ocherbauer “Die Zeit rinnt an der Zeit vorbei / Das Sieb liegt drinnen in der Streu” dizeleriyle hem zaman kavramının anlamını hem de ses akışını korumaya çalışmış; “Übergießen / Fliesen / zerrissen / durchgebissen” uyak zinciriyle kaynak metindeki tekrar etkisini Almancada yeniden kurmuştur. Google Translate, bazı sözcükleri doğru karşılamasına rağmen metni düz anlatıya dönüştürmüş, “zaman / saman” ses oyununu ve “içinde/yok” tekrarlarını kaybetmiştir. DeepL kaynak metne anlam bakımından kısmen yaklaşmış, ancak “Fußball” gibi modernleştirici tercihler ve doğal olmayan ifadelerle masalsı atmosferi zayıflatmıştır. ChatGPT ise “Zeit / Zeiten”, “Kreis / leis”, “stehn / sehn” gibi uyaklarla biçimsel etki yaratmaya çalışmış; ancak “kalbur” sözcüğünü kaybetmiş ve kaynak metinde bulunmayan eklemeler yapmıştır.

Tablo 4: Ölçütlere göre Çeviri Sonuçları

Çeviri	Ölçüt	Değerlendirme
Uzunoğlu-Ocherbauer	**Anlam**	Temelde korunmuş; bazı ayrıntılar uyak için dönüştürülmüş
	İşlev	Masal başlangıcı ve tekerleme işlevi korunmuş
	Biçim / ritim / uyak	Güçlü uyak zinciri kurulmuş
	Estetik etki	Masalsı, ritmik ve oyunlu etki güçlü
	Genel sonuç	Yaratıcı ve işlevsel yeniden kurma örneği
Google Translate	**Anlam**	Bazı anlamlar aktarılmış; "saman" kaybolmuş
	İşlev	Tekerleme işlevi zayıflamış
	Biçim / ritim / uyak	Ritim ve tekrar kaybolmuş
	Estetik etki	Estetik etki düşük; ritim yok ve açıklayıcı
	Genel sonuç	Düz anlam aktarımı var; edebî etki düşük
DeepL	**Anlam**	Anlam kısmen korunmuş; "top" futbol olarak daraltılmış
	İşlev	İşlev zayıf
	Biçim / ritim / uyak	Tekrar ve uyak korunamamış
	Estetik etki	Estetik etki sınırlı
	Genel sonuç	Anlamda kısmen başarılı, estetikte yetersiz
ChatGPT	**Anlam**	Bazı anlamlar korunmuş, bazıları değiştirilmiş
	İşlev	Masal atmosferi kurma çabası var
	Biçim / ritim / uyak	Uyak kurma çabası belirgin
	Estetik etki	Estetik etki yaratma çabası belirgin
	Genel sonuç	Biçimsel olarak yaratıcı; kaynak bağlılığı sorunlu

Bu tekerlemenin çevirileri karşılaştırıldığında insan çevirisinin, kaynak metindeki sözcükleri birebir korumaktan çok, tekerlemenin hedef dilde benzer bir ritim, ahenk ve masalsı etki yaratmasına odaklandığı görülmektedir. Google Translate ve DeepL çevirileri anlamı kısmen aktarsa da tekerleme yapısını düzleştirmiştir. ChatGPT ise ritim ve uyak kurmaya çalışmış, fakat bunu yaparken kaynak metindeki bazı sözcükleri değiştirmiş ve metne eklemeler yapmıştır. Bu nedenle ikinci örnek de insan çevirisinin edebî metinlerdeki yorumlayıcı ve yaratıcı işlevini açık biçimde göstermektedir.

7.3. Üçüncü Tekerleme

Çalışmada incelenecek üçüncü tekerleme örneği olarak, Boratav'ın "Zaman Zaman İçinde" adlı eserinde yer alan "Hüsnü Yusuf Şehzade" masalındaki şu bölüm seçilmiştir:

Kaynak metin	**Uzunoğlu-Ocherbauer çevirisi**
Padişah babamın elmastır tacı, Gönül dedikleri ne müşkül acı Lokman hekim gelse yoktur ilacı Aman Bahtiyarım öldürdün beni Gül iken vücudum soldurdun beni (Boratav, 2009: 177)	Eine diamantene Krone hat mein Vater getragen Tiefe Wunden hat mir die Liebe geschlagen Kein Doktor kann mir das Heilmittel sagen Ach, mein Bahtijar, getötet hast du mich Eine Rose war mein Körper, verwelkt bin ich durch dich. (Uzunoğlu-Ocherbauer, 1982: 43)

Tablo 5: Yapay zekâ destekli çeviri araçlarının çıktıları

Araç	**Çeviri çıktısı**
Google Translate	Die Krone meines Sultanvaters ist aus Diamant, Doch welch ein schmerzlicher Kummer ist dieses Ding namens Herz; Selbst wenn der Arzt Luqman käme, gäbe es keine Heilung dafür. Ach, mein Geliebter, du hast mich vernichtet; Du hast meinen Leib – einst eine blühende Rose – verwelken lassen.
DeepL	Die diamantene Krone meines Vaters, des Sultans, Was für ein unerträglicher Schmerz ist doch das, was man „Herz“ nennt. Selbst wenn der Arzt Lokman käme, gäbe es kein Heilmittel. Oh Bahtiyar, du hast mich umgebracht, Du hast mich verwelken lassen, als ich noch eine Blume war.
ChatGPT	Die Krone meines Vaters glänzt aus Diamant. Die Liebe – welch bitteres Leid sie doch schenkt! Selbst Lokman, der weise Heiler, fände kein Heilmittel. Ach, Bahtiyar, du hast mein Herz getötet, ließest mich verwelken, einst blühte ich wie eine Rose.

Üçüncü örnek, önceki iki tekerlemeden farklı olarak masal başlangıcından değil, masal içindeki tekerlemelerden bir kesit. Kaynak metinde “tacı / acı / ilacı” uyak zinciri aşk acısı, çaresizlik ve gül-solma ifadeleriyle birleşir. Uzunoğlu-Ocherbauer, bu zinciri “getragen / geschlagen / sagen” biçiminde yeniden kurmuş; “Gönül” kavramını “Liebe”, “müşkül acı”yı ise “Tiefe Wunden” olarak yorumlayarak duygusal etkiyi korumuştur. “Anadolu halkı arasında bir hekim karakteri olarak karşımıza çıkan, dahası ismi bir şifa vesilesi olarak görülen” “Lokman hekim” “Doktor” sözcüğüyle genelleştirilmiştir (Gültekin, 2018: 128). “Kein Doktor kann mir das Heilmittel sagen” şeklinde aktarılan dize ile çevirmen, hedef okurun anlayabileceği genel bir karşılık kullanarak dizenin işlevini, yani aşk acısının çaresizliğini aktarmayı öncelemiştir. Levy’nin sadakat ve özgürlük ayrımı açısından bakıldığında, burada anlamsal sadakatten uzaklaşılmış; fakat işlevsel ve duygusal aktarım korunmaya çalışılmıştır. Google Translate ve DeepL anlamı büyük ölçüde aktarsa da şiirsel yapı ve uyak düzenini koruyamamıştır. DeepL’de “gül” sözcüğünün “Blume” olarak genelleştirilmesi estetik yoğunluğu azaltır. ChatGPT ise “Lokman, der weise Heiler” ifadesiyle kültürel göndermeyi açıklayıcı biçimde taşımış, fakat “öldürdün beni” yapısını “kalbimi öldürdün” biçiminde dönüştürmüştür.

Tablo 6: Ölçütlere göre Çeviri Sonuçları

Çeviri	**Ölçüt**	**Değerlendirme**
Uzunoğlu-Ocherbauer	**Anlam**	Temel anlam korunmuş; Lokman Hekim genelleştirilmiş
	İşlev	Lirik yakarış ve aşk acısı korunmuş
	Biçim / ritim / uyak	Uyak zinciri hedef dilde yeniden kurulmuş
	Estetik etki	Şiirsel ve duygusal etki güçlü
	Genel sonuç	Şiirsel ton ve estetik yapı başarılı

Çeviri	Ölçüt	Değerlendirme
Google Translate	**Anlam**	Anlam büyük ölçüde aktarılmış; kültürel unsur kısmen korunmuş
	İşlev	Duygusal işlev kısmen korunmuş
	Biçim / ritim / uyak	Uyak kaybolmuş; düzyazıya yakın
	Estetik etki	Genel şiirsel etki zayıf
	Genel sonuç	Anlamda kısmen başarılı, estetikte zayıf
DeepL	**Anlam**	Anlam kaynak metne yakın; gül sözcüğü genellenmiş
	İşlev	Lirik işlev kısmen korunmuş
	Biçim / ritim / uyak	Belirgin ses örgüsü yok
	Estetik etki	Duygusal anlam aktarılmış; şiirsel yoğunluk sınırlı
	Genel sonuç	Söyleyiş düzleşmiş; şiirsel yoğunluk sınırlı
ChatGPT	**Anlam**	Genel anlam korunmuş; bazı dönüşümler var
	İşlev	Duygusal yoğunluk güçlü
	Biçim / ritim / uyak	Kısmi şiirsel yapı kurulmuş
	Estetik etki	Estetik etki yaratma çabası belirgin
	Genel sonuç	Kültürel öğeyi açıklamada başarılı; kaynak bağlılığı sorunlu

7.4. Dördüncü Tekerleme

Boratav, "Zaman Zaman İçinde" kitabının başında 21 adet tekerlemeye yer verilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Uzunoğlu-Ocherbauer, bu tekerlemelerin ayrı bir bölümde değil, masalların başında yer alması gerektiğini söyler. Kendisi "Türkische Märchen" kitabında Boratav'ın "Kaz Avı" tekerlemesini "Prinzessin Markweisschen" masalının başına koymuştur. Çalışmanın devamında 4. Tekerleme olarak bu çevirinin bir bölümü seçilmiştir.

Kaynak metin	Uzunoğlu-Ocherbauer çevirisi
Gene ava gittik. Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik. Tepelerde yel gibi, derelerde sel gibi, ödünç almış un gibi, toza da toza gittik: Geri döndük değnediydik, bir koldan uzun bir yer, gitmişiz. (Boratav, 2009: 94)	Wieder brachen wir auf, um unser Weidmannsheil zu versuchen. Wir wanderten und wanderten immer weiter fort, über Berg und Tal nach dem fernen Ort. Wie der Windstoß über Berge, wie die Sturzflut durch das Tal; wirbelten den Staub vom Wege, als sei's ausgeborgtes Mehl. Doch als wir uns umdrehten und zurückspähten, waren wir eine Armlänge weit vorwärts gekommen. (Uzunoğlu-Ocherbauer, 1982: 56)

Tablo 7: Yapay zekâ destekli çeviri araçlarının çıktıları

Araç	Çeviri çıktısı
Google Translate	Wieder machten wir uns auf die Jagd. Wir legten weite Strecken zurück und durchquerten Bäche, Hügel und Ebenen. Wie der Wind eilten wir über die Hügel und wie ein reißender Strom durch die Täler; wir wirbelten Staubwolken auf – die sich bauschten wie Mehl, das im Wind verstreut wird –, und als wir schließlich umkehrten, wurde uns bewusst, wie weit wir uns entfernt hatten.
DeepL	Wir sind wieder auf die Jagd gegangen. Wir sind ein Stück gegangen, ein langes Stück gegangen, über Bäche, Hügel und Ebenen. Auf den Hügeln wie der Wind, in den Bächen wie eine Flut, wie geliehenes Mehl, sind wir durch Staub und noch mehr Staub gegangen. Als wir zurückkamen, stellten wir fest, dass wir eine Strecke zurückgelegt hatten, die länger war als ein Arm.
ChatGPT	Wieder zogen wir auf die Jagd. Wir gingen ein Stück, wir gingen weit, über Bäche und Hügel, durch Ebenen und Täler. Über die Hügel wie der Wind, durch die Täler wie ein reißender Strom, wie geliehenes Mehl, das staubend davonfliegt, immer weiter, staubaufwirbelnd, zogen wir dahin. Als wir schließlich zurückkehrten und unsere Stöcke niederlegten, merkten wir: Wir waren einen Weg gegangen, länger als ein ausgestreckter Arm.

"Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik" ifadesi masalsı belirsizliği ve hareketi gösteren bir tekerlemedir. Bu tekerleme, yolculuk kalıbını tekrar, abartı, benzetme ve ironi yoluyla kurar ve sonunda yalnızca "bir koldan uzun bir yer" gidildiğinin söylenmesi komik etki yaratır. Uzunoğlu-Ocherbauer, "Wir wanderten und wanderten immer weiter fort, über Berg und Tal nach dem fernen Ort" ifadesiyle tekrar ve uzaklık duygusunu hedef dilde ritmik biçimde karşılamış; Almanca kültürel bir av selamlama biçimi olan "Weidmannsheil" aktarımı ile eşdeğerliği oluşturmuştur. Google Translate anlamı açıklamaya yönelmiş, ancak son cümlede yolculuğun gerçekten uzaklara yapıldığı izlenimini vererek ironiyi bozmuştur. DeepL kaynak metne daha sadık kalmış ve tekrarları kısmen korumuştur; fakat ritim ve sözlü anlatı canlılığı mekanik kalmıştır. ChatGPT masalsı hareket duygusunu kurmaya çalışmış, ancak "Stöcke niederlegten" gibi yorumlayıcı eklemelerle kaynak metinden uzaklaşmıştır.

Tablo 8: Ölçütlere göre Çeviri Sonuçları

Çeviri	Ölçüt	Değerlendirme
Uzunoğlu-Ocherbauer	**Anlam**	Yolculuk, av ve benzetmeler korunmuş
	İşlev	Abartı ve ironi korunmuş
	Biçim / ritim / uyak	Tekrar ve masalsı ritim yeniden kurulmuş
	Estetik etki	Masalsı yolculuk atmosferi ve mizahî etki güçlü
	Genel sonuç	İşlev ve estetik etkiyi yeniden kurma başarılı
Google Translate	**Anlam**	Bazı anlamlar aktarılmış; final tersine dönmüş
	İşlev	Yolculuk işlevi kısmen, komik sonuç kaybolmuş
	Biçim / ritim / uyak	Tekrar ve ritim kaybolmuş
	Estetik etki	Estetik etki zayıf; açıklayıcı anlatım baskın
	Genel sonuç	Açıklayıcı; mizahî/edebî etki zayıf
DeepL	**Anlam**	Anlam görece yakın; tekrarlar kısmen korunmuş
	İşlev	Yolculuk ve abartı işlevi kısmen aktarılmış
	Biçim / ritim / uyak	Ritim mekanik ve sınırlı
	Estetik etki	Masalsı etki sınırlı; ritim mekanik kalmış
	Genel sonuç	Anlamda kısmen başarılı, estetikte zayıf

Çeviri	Ölçüt	Değerlendirme
ChatGPT	**Anlam**	Genel anlam korunmuş; yorumlayıcı eklemeler var
	İşlev	Masalsı yolculuk işlevi aktarılmış
	Biçim / ritim / uyak	Ritmik yapı kurma çabası var
	Estetik etki	Estetik etki kurma çabası var; anlatım yer yer modern
	Genel sonuç	Yaratıcı ve akıcı; halk anlatısı kalıbı korunamamış

Dört örnek birlikte değerlendirildiğinde, insan çevirisinin kaynak metindeki anlam, işlev, biçim ve estetik etki arasında daha dengeli bir aktarım kurduğu görülmektedir. Google Translate ve DeepL çoğu zaman anlam aktarımına yönelmekte, ancak ritim, uyak, tekrar, sözlü anlatı kalıbı ve mizahî/şiirsel etkiyi yeterince koruyamamaktadır. ChatGPT ise biçimsel ve estetik etki kurma konusunda daha yaratıcı görünmekle birlikte, bu yaratıcılık kimi zaman anlam kaymalarına, kültürel unsurların daralmasına veya kaynak metinde bulunmayan eklemelere yol açmaktadır. Bu nedenle uygulama örnekleri, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının edebî çeviri sürecinde yardımcı olabileceğini; ancak masal tekerlemeleri gibi biçim ve işlevin iç içe geçtiği yapılarda insan çevirmenin yorumlayıcı ve yaratıcı rolünün belirleyici olduğunu göstermektedir.

8. SONUÇ

Bu çalışmada, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının edebî metin çevirisindeki sınırları, masal tekerlemeleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın çıkış noktası, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının bilgilendirici ve doğrudan anlam aktarımına dayalı metinlerde işlevsel sonuçlar verebilmesine rağmen, edebî metinlerde aynı başarıyı her zaman gösteremediği düşüncesidir. Özellikle masal tekerlemeleri gibi ritim, uyak, tekrar, söz oyunu, kültürel çağrışım ve sözlü anlatı işlevi taşıyan metinlerde çeviri, yalnızca sözcüklerin hedef dile aktarılmasıyla sınırlı değildir. Bu tür metinlerin çevirisinde kaynak metnin anlamının yanında biçimsel yapısının, masal içindeki işlevinin ve hedef okur ya da dinleyici üzerinde oluşturduğu estetik etkinin de yeniden kurulması gerekir.

Bu doğrultuda çalışmada Kloepfer ve Levy'nin edebî çeviri yaklaşımları kuramsal temel olarak kullanılmıştır. Kloepfer'in edebî çeviriyi kaynak metnin hedef dilde yaratıcı biçimde yeniden kurulması olarak gören yaklaşımı, masal tekerlemelerinin çevirisinde biçim ve estetik etkinin önemini açıklamak açısından işlevsel olmuştur. Levy'nin çeviriyi kaynak metni kavrama, yorumlama ve yeniden aktarma süreci olarak değerlendiren yaklaşımı ise çevirmenin hedef dildeki karşılıkları bulurken, metnin sanatsal bütünlüğünü yeniden kurmakla da sorumlu olduğunu göstermektedir. Bu kuramsal çerçeveden hareketle çalışmada anlam, biçim, işlev ve estetik etki olmak üzere dört temel değerlendirme ölçütü belirlenmiştir.

Uygulama bölümünde incelenen dört tekerleme, yapay zekâ destekli çeviri araçları ile insan çevirisi arasındaki farkları görünür kılmıştır. Adelheid Uzunoğlu-Ocherbauer'in insan çevirilerinde kaynak metindeki sözcükler her zaman birebir korunmamış; ancak tekerlemelerin ritmik, masalsı ve oyunlu yapısı hedef dilde yeniden kurulmaya çalışılmıştır. Çevirmen bazı dizelerde anlamı dönüştürmüş, ekleme ya da açıklama yoluna gitmiş, fakat bunu genellikle hedef dilde tekerleme etkisi oluşturmak amacıyla yapmıştır. Bu nedenle insan çevirisi, sözcüğü sözcüğüne sadakatten yer yer uzaklaşmasına rağmen, işlev ve estetik etki bakımından daha başarılı bir yeniden kurma örneği sunmuştur.

Google Translate ve DeepL çevirileri ise çoğunlukla anlam aktarımı düzeyinde kısmen başarılı sonuçlar vermiştir. Bu araçlar bazı sözcük ve cümle karşılıklarını doğru biçimde üretebilmiş, ancak tekerlemelerin ritim, uyak, tekrar ve sözlü anlatı özelliklerini büyük ölçüde koruyamamıştır. Özellikle kaynak metindeki ses oyunlarının, tekrar yapılarının ve masalsı söyleyişin hedef metinde düzleştiği görülmüştür. Bu nedenle Google Translate ve DeepL çevirileri, anlamın bazı bölümlerini aktarabilse de biçim, işlev ve estetik etki bakımından sınırlı kalmıştır. Bu durum, makine çevirisinin edebî metinlerde yalnızca dilsel karşılık üretmesinin yeterli olmadığını göstermektedir.

ChatGPT çevirileri ise Google Translate ve DeepL'den farklı olarak ritim, uyak ve masalsı söyleyiş kurmaya daha fazla yönelmiştir. Bu yönüyle ChatGPT çıktıları, biçimsel ve estetik etki üretme bakımından diğer araçlara göre daha yaratıcı görünmektedir. Ancak bu yaratıcı çaba, kimi zaman

kaynak metindeki anlamın bozulmasına, kültürel unsurların kaybolmasına ya da kaynak metinde bulunmayan eklemelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle ChatGPT çevirileri, biçimsel etkiyi taklit edebîlse de anlam, kültürel çağrışım ve kaynak metne bağlılık bakımından her zaman dengeli sonuçlar üretememiştir. Bu durum, üretken yapay zekâ araçlarının edebî çeviri alanında potansiyel taşıdığını, ancak insan çevirmenin yorumlayıcı ve denetleyici rolünün hâlâ gerekli olduğunu göstermektedir.

İncelenen dört örnek birlikte değerlendirildiğinde, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının masal tekerlemelerinde en çok biçim, işlev ve estetik etki düzeylerinde zorlandığı görülmektedir. Anlam aktarımı bazı durumlarda kısmen sağlansa da, tekerlemelerin asıl ayırt edici niteliği olan ritmik akış, uyak düzeni, oyunlu söyleyiş ve masal atmosferi çoğu zaman hedef dile yeterince taşınamamıştır. Oysa masal tekerlemeleri doğrudan anlam iletmekten çok, dinleyiciyi masal evrenine hazırlayan, anlatının sözlü geleneğini görünür kılan ve masalsı atmosferi kuran yapılardır. Bu nedenle bu metinlerde çeviri başarısı yalnızca doğru anlam aktarımıyla değil, hedef dilde benzer bir sözlü anlatı etkisinin kurulmasıyla ölçülmelidir.

Bu sonuçlar, Kloepfer ve Levy'nin edebî çeviriye ilişkin yaklaşımlarını destekler niteliktedir. Kloepfer'in vurguladığı yaratıcı yeniden kurma anlayışı, Uzunoğlu-Ocherbauer'in çevirilerinde açık biçimde görülmektedir. İnsan çevirmen, kaynak metnin dilsel ve kültürel dünyasını hedef dilin olanakları içinde yeniden biçimlendirmiştir. Levy'nin kavrama, yorumlama ve aktarma aşamaları açısından bakıldığında da insan çevirisi, tekerlemeyi yalnızca bir sözcük dizisi olarak değil, masal içindeki işlevi ve estetik değeriyle birlikte değerlendirmiştir. Buna karşılık yapay zekâ destekli çeviri araçları, kimi zaman anlamı, kimi zaman biçimi öne çıkarsa da bu unsurları bütüncül biçimde bir araya getirmekte sınırlı kalmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, masal tekerlemeleri gibi edebî, kültürel ve biçimsel yoğunluğu yüksek metinlerde yapay zekâ destekli çeviri araçlarının insan çevirisinin yerini bütünüyle alamadığını göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular, doğrudan masal tekerlemeleriyle sınırlı olmakla birlikte, şiir, atasözleri, deyimler ve sözlü kültüre dayalı diğer edebî metin türlerinde yapay zekâ destekli çeviri araçlarının karşılaşabileceği sorunlara ilişkin bazı ipuçları sunmaktadır. Bu araçlar hızlı, erişilebilir ve bazı düzeylerde işlevsel çeviriler üretebilse de, edebî çeviride gerekli olan yorumlama, biçem duyarlılığı, kültürel sezgi ve yaratıcı yeniden kurma becerisi bakımından insan çevirmenin rolü hâlen belirleyicidir. Bu nedenle yapay zekâ destekli çeviri araçları edebî çeviri sürecinde yardımcı bir araç olarak değerlendirilebilir; ancak özellikle masal tekerlemeleri gibi ritim, ahenk, işlev ve estetik etki bakımından yoğun metinlerde insan çevirmenin yaratıcı ve eleştirel müdahalesi vazgeçilmezdir.

Bu çalışma dört tekerleme örneğiyle sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen bulgular genelleştirilebilir sonuçlar olarak değil, seçilen örnekler üzerinden yapılan nitel değerlendirmeler olarak yorumlanmalıdır. Ancak incelenen örnekler, masal tekerlemeleri gibi sözlü kültüre dayalı, ritmik ve oyunlu yapıların çevirisinde yapay zekâ destekli araçların karşılaştığı temel sorunları görünür kılmaktadır. Daha sonraki çalışmalarda farklı masal tekerlemeleri, farklı hedef diller ve farklı yapay zekâ destekli çeviri araçları üzerinden daha geniş karşılaştırmalar yapılabilir. Böylece yapay zekânın edebî çeviri alanındaki potansiyeli ve sınırları daha kapsamlı biçimde değerlendirilebilir.

TEŞEKKÜR

Çalışmanın kaynak toplama sürecine katkılarından dolayı lisans öğrencisi Esra Ersoy'a teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Araboğa, M. ve Yazar, İ. (2023). Öğretici Metinler Bağlamında Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimine Bakış. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 14(Özel Sayı 3), 1-27. https://doi.org/10.51460/baebd.1311471

Aslan, E. (2024). Yapay Zekâ Destekli Çeviri Araçlarının Edebî Çevirideki Yeterlilikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, 32-45.

Bayrakdarlar, T. (2023). Türkmen Masallarında Formeller. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 1617-1655.

Boratav, P. N. (1987). Masal. Çocuk Edebiyatı Yıllığı, 112-124.

Boratav, P. N. (2009). Zaman Zaman İçinde. İstanbul: İmge Yayınları.

Bozkurt, A. (2023). ChatGPT, Üretken Yapay Zekâ ve Algoritmik Paradigma Değişikliği. Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi, 63-72.

Cansız, U. ve Seymen, A. (2022). Masal Çevirisi ve Eşdeğerlik: Grimm Kardeşler'in Külkedisi Masalı ile Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. M-Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1-24.

Doğan, C. (2025). Yapay Zekâ ve Bireyin Yeniden Toplumsallaşmasında Çevirinin Rolü. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1542-1552.

Duymaz, A. (2002). İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler. Ankara: Akçağ Yayınları.

Eren, M. T. (2020). Halk Edebiyatı Çerçevesinde Türk ve Rus Halk Masallarında Yer Alan Formeller. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 159-183.

Gültekin, E. (2018). Türk Kültüründe Lokman Hekim. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 123-134. https://izlik.org/JA39XD62BW

Hohn, S. (1999). Philologisch-historische Tradition. M. Snell-Hornby, H. G. Hönig, P. Kußmaul ve P. A. Schmitt (Ed.), Handbuch Translation içinde (s. 91-95). Tübingen: Stauffenburg Verlag.

Karagöz, E. (2020). Masallarda Başlayış Formelleri: İdil-Ural (Tatar ve Başkurt) Masalları Örneği. Millî Folklor, 60-75.

Karagöz, E. (2024). Masalın Tanımı Üzerine: Kuramsal Yaklaşımlar ve Eleştirel Yorumlar. Balkanlarda Türkoloji Çalıştayı içinde (s. 20-36). Sarajevo, Bosna-Hersek.

Kloepfer, R. (1967). Die Theorie der literarischen Übersetzung: Romanisch-deutscher Sprachbereich. München: W. Fink.

Koller, W. ve Henjum, K. (2020). Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Kuş, G. ve Uslu, Z. (2013). Masal Çevirisinde Eşdeğerlik Sorunu: Grimm Kardeşler'in Altı Kuğu Masalı Örneğinde Bir İnceleme. International Journal of Social Science, 433-453.

Levy, J. (1969). Die Literarische Übersetzung: Theorie einer Kunstgattung. Frankfurt am Main: Athenäum.

Mutlu, S. (2020). Çeviri Kuramları. İstanbul: Hiperyayın.

Nargöz, B. (2024). Doğu Antalya Masal Derlemelerinde Yalanlamalı Masal Örnekleri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 211-227.

Sakaoğlu, S. (2008). Türk Dünyası Masallarının Başlangıç Kalıp Sözlerinden "Bir Varmış Bir Yokmuş" Üzerine Karşılaştırmalı Bir Deneme. I. Uluslararası Türk Folklor Semineri içinde (s. 1351-1364). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2023). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: https://sozluk.gov.tr/

Topçuoğlu, A. (2001, Aralık). Yapay Zekâ. Bilim ve Teknik, 34(409), 38-47. Erişim adresi: https://e-dergi.tubitak.gov.tr/

Uslu, Z. ve Özdemir, D. (2019). Almancadan Türkçeye Çeviride İkilemeler: Stefan Zweig'ın Satranç Eseri Örneğinde Bir İnceleme. Researcher: Social Science Studies, 310-322.

Uzunoğlu-Ocherbauer, A. (1982). Türkische Märchen. Hamburg: Fischer Verlag.